

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN–HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA–TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA–KNOWLEDGE DATABASE

VAJDA, László

Хамитская проблема в африканистике / A hamita probléma az afrikánisztikában

Eredeti közlés /Original publication:

Ethnographia, 1950, 61. évf., 1. szám, 142–144. old.

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA–TUDÁS TÁR – 000.002.868

Dátum/Date: 2018. május / May

filename: vajda_1950_recOlderogge

Ezt az információt közlésre előkészítette

/This information prepared for publication by:

B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document:

VAJDA, László: Хамитская проблема в африканистике / A hamita probléma az afrikánisztikában, *AHU MATT*, 2018, **pp. 1–6. old.**, No. 000.002.868, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

Közkönyvtárakban / In public libraries

Kulcsszavak/Key words

magyar Afrika-kutatás, tanulmány ismertetése (Д. А. Ольдерогге: Хамитская Проблема в Африканистике, *Советская Етнография*, 1949, 3, 156–170)

African studies in Hungary, review of a study (Д. А. Ольдерогге:

Хамитская Проблема в Африканистике, *Советская Етнография*, 1949, 3, 156–170)

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS, ÁGA-
ZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMENTUM- és
ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC SECTORAL PRO-
FESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES, COMMUNICATIONS,
DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/ writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages

* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy le-
töltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or
downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók,
diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását,
amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elő-
segíteni a magyar afrikaisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni
az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől
máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this
electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The
purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research
of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other
hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its
entirety from the beginning until the present day.

ХАМИТСКАЯ ПРОБЛЕМА В АФРИКАНИСТИКЕ

Д. А. Ольдерогге: Хамитская Проблема в Африканистике (Собетская Етнография, 1949, 3, 156–170). Olderogge D. A.: A hamita probléma az afrikanisztikában (Szovjetszkaja Etnografija, 1949, 3. évf., 156–170. old.)

VAJDA, László

Ethnographia, 1950, 61. évf., 1. szám, 142–144. old.

A rasszista polgári etnológusok felfogása szerint Afrikában a hamiták „ébresztették fel” álmából a szunnyadó négerséget, pásztorkultúrát hoztak a primitív műveltségi formák között élő népek közé, államokat szerveztek a laza nemzetségi-törzsi szervezetből stb.

A „hamita” fogalom a *nyelvészetben* keletkezett: R. Lepsius a „szemita” név mintájára így nevezte el a kopt-egyiptomi, berber és kusita nyelveket, amelyek szerint külön nyelvészeti kategóriát alkotnak, ÉS melyekről ma már tudjuk, hogy igen szoros kapcsolataik vannak a szemita nyelvekkel. A Lepsius-felvetette hamita-fogalmat „fejlesztette” azután tovább Carl Meinhof, aki különös jelentőséget tulajdonított az általa a hamita nyelvcsaládhoz sorolt nyelvekben a grammatikai nemek meglétének; a nemek pedig szerint a flektáló nyelvek sajátosságai, – a flektálás viszont a fehér faj, a „történetformáló”, „uralkodó-típusú” népek nyelvének jellegzetes vonása.

Meinhof nyelvészeti kutatásaiban kiemelkedő szerepet játszik a *ful(-be)* nép nyelve. Itt fedezte fel Meinhof a névszók osztályokba sorolásának azt az elvét, amelyben ő a grammatikai nemek ősfelműjét látta (aktív jelentésű fogalmak és kemény, erős tárgyak – hímnem; passzív jelentésű fogalmiak és puha, jelentéktelen tárgyak – nőnem). Ezt az elvet polaritásnak nevezte, s a „hamita gondolkodás” jellegzetességének tüntette fel; a bantu nyelvekben pedig nem lát mást, mint egy „őshamita” fokozat (*ful*) szolgálai, értelmetlen átvételeit, – a szolgálásra termelt négerség hamitáktól való szellemi függésének megnyilatkozását.

Így pl. a hamita nyelvekben a zenei hangsúly hiánya Meinhof naivul tudománytalan feltevése szerint azzal indokolható, hogy a pásztornépek parancsoló hangot használtak a szolganépekkel szemben, s a zenei hangsúly így kihalt.¹ A Meinhof-féle elmélet megrögzött rasszista vall, aki a történelmet nyelvekből és ezekben is kifejeződő fajokból vezeti le, s aki e fajokat „teljes-” és „kevesebb értékű” csoportokba osztja.

Olderogge bebizonyítja, hogy 1. a „polaritás” elve nem minden hamitának minősített nyelvben érvényesül, 2. viszont jól megfigyelhető olyan nyelvekben is, amelyek jellegzetesen nem-hamiták.

Meinhof tanai teljesen meghonosodtak a polgári afrikanisztikában; szinte általánosan elterjedt az a felfogás, hogy a bantu nyelv a hamitával való keveredés eredménye, – tehát a bantuk egész kultúrájukat is a teremtető hamiták behatásának köszönhetik, akik fehérfajú, északról benyomuló uralkodó népei Afrikának.

Luschan óta ismételten megkísérlik antropológiailag is összekapcsolni a „hamita faj” címszava alatt pl. a hottentottákat a világos bőrű, kékszemű, gyakran szőke hajú berberekkel és a göndör hajú, sötétbőrű etiopid típussal, – akármilyen képtelenség is ez. A posztulált „hamita rassz” kimutathatatlanságát pedig úgy próbálták áthidalni, hogy feltételezik a szomatikus jellegeknek a keveredés folytán való eltűnését a „legjobb tulajdonságok” fennmaradása mellett. Ami annyit jelent, hogy a hamita rassz – ha volna is – antropológiailag nem vizsgálható.

Olderogge leszögezi: a „hamita” fogalom az antropológiában tartahatatlán: az észak-afrikai berbereket a mediterrán, az ún. kusita népek az etiopid, a hottentották pedig a külön hottentotta rassztípushoz tartoznak.

De a „hamita-teória” a legnagyobb zavarokat az etnografia területén okozta. A kultúrkör-elmélet hívei jobb ügyhöz méltó szorgalommal összegyűjtöttek néhány sovány „kulturális elemet”, ami alkalmasnak látszott egy „hamita kultúra” fogalom valószínűsítésére. Ezek a „jellemző elemek” (testvérházasság, placentakultusz, esővarázsoló istenkirályok, zsugorított temetkezés) véletlenszerű, össze nem függő vonások, amelyek egyike sem alkalmas arra, hogy valamely kultúra erőteljes karakterisztikuma legyen, s amelyek mindegyike – mint

¹ Meinhof később a niloto-hamita nyelveket próbálta behelyettesíteni a *ful* szerepébe, — hasonlóan kevés sikerrel.

Olderogge szellemesen bizonyítja – a feltételezett hamita hatásterület határain túl is előfordul.

A hamita elmélet legélesebb megfogalmazása az afrikai államalakulatok kérdése kapcsán merült fel a polgári tudományban. Baumann, Spannaus és mások az állam kialakulásának bonyolult történeti problémáját a hódítás primitíven tálalt és fajelméletileg értelmezett teóriájává degradálják, amikor egyszerűen a négerséget leigázó, világos bőrű hamitáknak (Olderogge gúnyos megjegyzése szerint: Afrika árjáinak) történelem-átalakító uralmára vezetik vissza Afrika kapitalizmus előtti társadalmi-politikai alakulását.

Végeredményben tehát hamita kultúráról éppoly kevésbé beszélhetünk, mint hamita rasszról. Ami a hamita nyelv problémáját illeti, itt elsősorban is bebizonyult, hogy:

1. a „polaritás” szép törvénye nem igaz, hanem a nem elég alapos nyelvi felvételezések alapján történt elsietett megállapítás;
2. a *ful* nyelv egyáltalán nem hamita-típusú nyelv, a Meinhof-iéle „ős-hamitákhoz” sincs köze, hanem egyszerűen a nyugat-szudáni nyelv-csoport egyik tagja;
3. a szudáni nyelvek nem tekinthetők egységes kategóriának;
4. a névszó-osztályok nem hamita hatásra keletkeztek, hiszen nem is szorítkoznak Afrikára, – a névszó-osztályok problémája ti. a gondolkodás problémája, maguk a névszó-osztályok pedig a fogalmak egy eredeti természetes klasszifikációjából erednek.

Tartalmas dolgozatának befejezéséül Olderogge az afrikai nyelvek keletkezésével és osztályozásával kapcsolatos, alapvető és újszerű kérdéseket vet fel. Az általa vázolt kép bonyolultabb, mint a tiszta és egymástól elzárt nyelvcsaládok szimpla hipotézise, – de a következőt történeti szempontú kutatásnak e sokszerűbb képtől nincs oka visszarettenni.

Ami magukat a „hamita” nyelveket illeti, ezek közül a *ful* – mint láttuk – a nyugat-szudáni nyelvcsoporthoz tartozik, a *hausa* a közép-szudáni nyelvek egyike, a *maszáj* tipikus nilota nyelv, a *nama* pedig khoisan. A hamita fogalom tehát nyelvészetileg sem tartható fenn.

További kutatásokig, feltételes elnevezésként használható a *szemito–hamita* nyelvcsoporthoz tartozók kategóriája: ebbe tartoznak a berber, a kusita, az óegyiptomi és szemita nyelvek. Semmi alapunk sincs azonban arra, hogy e szemito–hamita csoporton belül a szemitával szem-

ben egy külön hamita csoportot állítsunk fel: a kusita, a berber és az óegyiptomi nyelv nem rendelkezik olyan lényeges közös vonással, amely elválasztaná a szemitától.

A szemito–hamita nyelvek beszélői különböző rasszokhoz tartoznak, és kulturálisan sem alkotnak elkülöníthető egységet, „hamita kultúrát”.